

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה- אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

תכנית לימודים

מולדת חברה ואזרחות

לבית הספר היסודי (כיתות ב-ד)

לבית הספר הממלכתי והממלכתי דתי הערבי והדרוזי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

תמוז תשפ"א / יוני 2021

חברי וועדת כתיבה מולדת חברה ואזרחות:

ד"ר אסף זלצר, החוג ללימודי ישראל, אוניברסיטת חיפה, יו"ר הוועדה וחבר ועדת המקצוע
פנינה גזית, מנהלת תחום דעת (מפמ"ר), מולדת, חברה ואזרחות וגאוגרפיה אדם וסביבה, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך (עד סוף דצמבר 2020)
נינה בן אהרון, ממונה תכניות לימודים, אגף חברה ורוח, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך
ורדה אשכנזי, ממונה תכניות לימודים, אגף חברה ורוח, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך (עד סוף פברואר 2021)
אורית רם, מדריכה ארצית לבתי ספר יסודיים בתחום מולדת חברה ואזרחות במשרד החינוך (עד 2015); פרויקטורית לפיתוח חומרי למידה משרד החינוך – מט"ח
אלה פאוסט, מדריכה ארצית לבתי ספר יסודיים בתחום מולדת חברה ואזרחות ועל-יסודיים בתחום גאוגרפיה אדם וסביבה (עד 2013); מדריכה פדגוגית במסלול העל-יסודי, מכללה אקדמית בית ברל; אחראית תוכן במרחב הפדגוגי 'מולדת חברה ואזרחות' (ב-ד) וגאוגרפיה, אדם וסביבה (ה-יב')
דרורה נגב, מדריכה ארצית לבתי ספר יסודיים בתחום מולדת חברה ואזרחות ולבתי ספר יסודיים והעל-יסודיים בתחום גאוגרפיה אדם וסביבה
מוחמד מורד, מורה ורכז מקצוע בכפר מנדא
שרי אליהו, מדריכה ומורה בתחום גאוגרפיה אדם וסביבה (חברת וועדה מפברואר 2020)
תמר עמר, מורה לגאוגרפיה אדם וסביבה (אולפנת צפירה), מדריכה ארצית לבתי ספר על-יסודיים בתחום הגאוגרפיה אדם וסביבה (עד 2016); מדריכה במזכירות הפדגוגית

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

קראו העירו ואישרו:

אלירז קראוס, מנהלת אגף חברה ורוח, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך

מירי שליסל, יו"ר המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך

דוד עצמון, מתאם תכניות לימודים בחמ"ד

אומיימה חלבי, ממונה תכניות לימודים במגזר הדרוזי

דניאלה (דנה) פרידמן - מנהלת תחום הדעת (מפמ"ר) מדעי החברה ומנהלת המטה לחינוך אזרחי וחיים משותפים

חניתה ברעם, מדריכה ארצית לבתי ספר על-יסודיים בתחום הגאוגרפיה אדם וסביבה

אלי דורי, מנהל תחום דעת (מפמ"ר), מולדת, חברה ואזרחות וגאוגרפיה אדם וסביבה, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך (מספטמבר 2021)

וועדת מקצוע, יו"ר הוועדה **פרופ' נגה קולינס – קריינר**, החוג לגאוגרפיה ולימודי סביבה, אוניברסיטת חיפה

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

תמוז תשפ"א/ יוני 2021

תכנית "מולדת-חברה ואזרחות" לכיתות ב-ד

פתח דבר

תכנית הלימודים "מולדת, חברה ואזרחות" מיועדת לתלמידי מערכת החינוך בכיתות ב' – ד' בכלל בתי הספר היסודיים – יהודי (הממלכתי, הממלכתי דתי), הערבי והדרוזי.

שם התכנית **מולדת חברה ואזרחות** - מבטא באופן תמציתי את מהותה ואת הערכים שעליהם היא מושתתת:

המושג **מולדת** - על מרכיביו הגאוגרפיים-החברתיים-התרבותיים-הדתיים - המורשתיים-הרגשיים וההיסטוריים - הוא מוקד התכנית, והוא משולב בנושאים ובערכים המתחייבים בלימודי מולדת חברה ואזרחות. ואלה נבנים בהדרגתיות במהלך הלימוד, בכיתות ב-ד ומהווים תשתית להמשך הלימודים. התוכנית היא בין-תחומית ומשלבת רעיונות, עקרונות, מושגים ותכנים מתחומי דעת רלוונטיים תוך קישור לסביבות החיים של הלומדים: גאוגרפיה, אקולוגיה, סוציולוגיה, היסטוריה, כלכלה.

התכנית בנויה על שתי אבני יסוד: מכנה משותף לכלל הלומדים, יחד עם זאת, היא מאפשרת ביטוי לייחודיות של קבוצות האוכלוסייה השונות בחברה הישראלית.

תכנית הלימודים מיועדת לשתי שעות הוראה שבועיות, שישים שעות שנתיות, לכל אחת משכבות הגיל.

הוועדה המייעצת למקצוע "מולדת, חברה ואזרחות" ר"גאוגרפיה – אדם וסביבה" הנחתה את ועדת התכנית לעדכן את התכנית 'מולדת חברה ואזרחות' (תשס"ג) ולארגנה מחדש ([מצורף קישור](#))

לאור זאת, התוכנית מבוססת על תוכנית הלימודים משנת תשס"ג (2002) תוך עדכון התכנים והמימוניות בכל שכבות הגיל וארגון מחדש

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

השינויים בתכנית נבעו ממספר סיבות:

- הצורך לשלב נושאים חדשים ולעדכן נושאים קיימים בהתאם ולהתפתחות בתחומי הדעת
- הצורך להטמיע בתוכנית את מדיניות המשרד בנוגע לדמות הבוגר ופיתוח לומד עצמאי והכשרתו למיומנויות המאה ה- 21 המקדמות
- הצורך להציג את אופן השילוב של אמצעי ההוראה המעודכנים ויצירת סביבה לימודית המקדמת אוריינות דיגיטלית.
- הצורך להעמיק את העיסוק בנושא המולדת באמצעות הכרת המרחב הישראלי בדגש על יחסי אדם, חברה וסביבה
- הקושי ביישום הוראה בין תחומית בתכנית הקיימת בשל המבנה המורכב שלה (מודלות, צירים)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

התפיסה הרעיונית¹

הוראת מקצוע המולדת התגבשה עם ראשיתו של החינוך המודרני הלאומי בתחומי ארץ ישראל והתבססה על עשייה פדגוגית ענפה בעולם. מייסדיו של המקצוע, כאז כן עתה, ביקשו לאפשר לתלמיד להבנות זיקה ושייכות (תחושת מקום - sense of the place) אל המקום- בו הוא מתגורר המשלבת רגש וידע. במינוחים משתנים ובהתאם לתקופה בה נכתבה תכנית לימודים)

הבנית הזיקה והאהבה למולדת התבססה על ההיכרות האינטימית של הילד עם המרחבים הקרובים (הבית שלו, היישוב בו הוא מתגורר) ומטרת ההוראה הייתה, כפי שהגדירו המורים הראשונים: לסדר, לברר, להרחיב, להעמיק ולהשלים את הרשמים הראשוניים.² בהתאם לגישה זו ביקשו המורים להעניק ללומדים כושר הסתכלות וחשיבה מופשטים (כישורי חשיבה). כישורים אלו נועדו לאפשר לתלמידים להתמודד עם מגוון התופעות הטבעיות האנושיות המרכיבות את הסובב הקרוב לביתם בהווה ובעתיד.

מאז ראשית ההוראה של המקצוע נעשו בו שינויים בתכני הלימוד, שיטות ההוראה ואמצעי הלימוד. שינויים אלו נבעו מההתפתחות המדעית בתחומים הרלוונטיים (למשל – התפתחות המחקר הגאוגרפי); מדיניות המשרד בנוגע לשילוב בין מקצועות והצורך להרחיב ולהעמיק. שינוי משמעותי ראשון התרחש בשנת תשל"ט עת שולב בהוראת המקצוע תחום החברה. בהמשך בשנת תשס"ג (התכנית הקיימת) שולבו באופן משמעותי גם סוגיות בתחום החינוך האזרחי והכלכלה. התכנית אורגנה במתכונת של צירים ומודלות והיא כללה תכנים ייעודיים לכל למגוון אוכלוסיות הלומדים (יהודים, ערבים ודרוזים).

התהליכים המרחביים המתרחשים לנגד עיני התלמידים משקפים מגוון רחב של תופעות והם בבואה לעבר ולהווה של המקום. במטרה להבין את ההתרחשויות הללו ולכוון את הלומד לאחריותו על עתידה של הסביבה שלו והמולדת חשוב לחשוף את הלומדים באופן מושכל למגוון הגורמים המשפיעים על המרחב ולייחודה החברתי והאזרחי של החברה הישראלית. חשיפתם תתבסס על זיהוי הקשרים בין הגורמים המשפיעים על חיינו תוך מיקוד הלימוד

¹ התכנית המעודכנת מבוססת על תכנית הלימודים הקודמת ועל מסמכי מדיניות מעודכנים:

תכנית מולדת חברה ואזרחות, 2002 https://pop.education.gov.il/tchumey_daat/moledet_hevra_ezrahut/yesodi/homeland-pedagogy/syllabus

מסמך מיומנויות דמות הבוגר 2020, [ללא מקום הוצאה] תש"ף לעדכן

התאמת תוכניות הלימודים וחומרי הלימוד למאה ה- 21, יוזמה 2020

² י' בר – גל, מולדת וגאוגרפיה במאה שנות חינוך ציוני, תל אביב 1993, עמ' 37 – 39.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

בסובב האנושי והטבעי והבניית יחס אישי למקום.³ מיקוד הלימוד בהכרת הסביבה מתוך ראייה בין תחומית יאפשר לפתח לומד עצמאי בקיא בסביבתו, אזרח ער להתרחשויות האקטואליות אחראי, מעורב ומשפיע הרחבת התכנית לעיסוק בנושא המדינה תאפשר ללומד לגבש את זהותו לא רק ביחס לקבוצת השייכות הראשונית שלו אלא גם ביחס לכלל אזרחי ישראל. הכרה זו שתלווה בהכרת היבטים מרחביים ואנושים של הארץ תחשוף את הלומד לראשונה ובצורה מסודרת למאפייני המדינה בה הוא חי. תכנית זו תהווה בסיס להמשך הלמידה בתחומי דעת במדעי הרוח והחברה.

מטרות העל של תכנית "מולדת חברה ואזרחות" הן:

- לטפח קשר, זיקה ואהבה לארץ על בסיס ידע ומיומנויות מתוך מודעות, סקרנות ורגישות לסביבה (הקרובה והרחוקה)
- להכיר במשותף ובשונות בחברה ולכבד ולקיים דיאלוג עם השונה
- לטפח חוש ביקורת ומודעות אזרחית ולנהוג על פי ערכיה של המדינה כמדינה יהודית דמוקרטית

³ פירוט על תחומי הדעת ותורמתם לשיח המולדת ראו: מולדת חברה ואזרחות תשס"ג, עמ' 36 – 64.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות גדולים

המולדת היא מרכיב מרכזי בהגדרה מי אנחנו ומהיכן הגענו והיא נותנת ביטוי למגוון הזהויות והתהליכים הגאוגרפיים, ההיסטוריים והחברתיים שהתרחשו לאורך זמן

סיפורי החיים במרחבי המולדת בעבר ובהווה של הפרטים, הקהילות ותושבי המדינה מאפשרים ללומדים לבסס רגש של זיקה ושייכות למקום בו הם מתגוררים ולמולדת

יחסי הגומלין בין האדם לסביבתו הטבעית בהווה משפיעים על החיים היום ועל המחר
הבנת יחסי הגומלין בין האדם לסביבה הטבעית והאנושית ומשמעותם מטפחים את ערך האחריות של האדם לסביבה

יצירת חיים משותפים במולדת תתבסס על יחס של כבוד וסובלנות לאחר.
קווי הדמיון בין הקבוצות החברתיות השונות מהווים בסיס למכנה משותף של החברה בישראל תוך שמירה על המאפיינים הייחודיים תרבותיים של כל אחת מהן

חברה דמוקרטית חולקת אזרחות משותפת לצד מסורת ותרבות הייחודית לכל קבוצה במדינה
חיי היומיום במדינה משקפים החלטות וערכים של הדורות אז והיום, מעורבות, אכפתיות וכבוד לאחר, והם באים לידי ביטוי במערכות המסדירות את החיים בחברה

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

מטרות התכנית

התלמידים:

- יחזקו את תחושת השותפות והשייכות למדינת ישראל ולארץ ישראל
- יטפחו את הקשר, הזיקה ואהבה למולדת, לנופיה הטבעיים והאנושיים, וזאת תוך היכרות עם תושביה של הארץ, תרבותם ואמונתם
- יבינו את קשרי הגומלין בין האדם לסביבתו (הטבעית) ואת האופן שבו יחסים אלו משקפים ומעצבים את תרבותו ואת אורח החיים של האדם במרחב ואת האופן שבו הם עתידים להשפיע על חייו
- יטפחו ערכי כבוד לטבע ולנוף, ויגבירו את המודעות לשמירה על הסביבה.
- יבינו כי מקום המגורים - הבית, היישוב המדינה - משקפים תהליכי יצירה מורכבים - בתחומי החברה, התרבות והכלכלה שעוצבו בתהליך ארוך ולאורך תקופות שונות
- יכירו את מגוון המרחבים במדינה כדי שיוכלו להתמצא בהם, להשתלב ולתפקד בהם על פי צורכיהם ומתוך נכונות לתרום ולהשפיע על שמירתם והתפתחותם
- יהיו מודעים למתח המתמיד הקיים בין הצורך לפתח את הסביבה לבין הרצון לשמר אותה ויבינו ששמירה על הסביבה מתוך ראייה מדעית מבוססת וערכית היא מחויבותו של האדם
- יכירו סיפורי עבר (ומורשת) כחלק מבניית הזהות האישית והקולקטיבית
- יטפחו יחס של כבוד, הערכה וסובלנות כלפי בני אדם באשר הם וכלפי חברות, תרבויות ודעות שונות מאלו שלהם

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

- יבינו שזהותה של מדינת ישראל היא יהודית ודמוקרטית וכירו כי מדינת ישראל היא מדינתו היחידה של העם היהודי
- יכירו במעמד השווה - לכל אזרחיה של המדינה - היהודים, הערבים והדרוזים, ועל זכותם לטפח את מורשתם וזהותם התרבותית, הדתית ועל חובתם לציית לחוקי המדינה
- יבינו כי לבני האדם במדינה יש זכויות, תפקידים ואחריות משותפת למדינה, לאזרחיה ולסביבה שלה
- יכירו את החוקים, ההסדרים וההסכמות שבאמצעותם פועלת המדינה לתועלת קיומם ורווחת אזרחיה
- יכירו את הארגונים והאגודות במסגרת החברה האזרחית הפועלים לתועלת צורכי הפרט והקהילות
- יכירו בחשיבותה של התנהלות כלכלית וירכשו כלים לקבלת החלטות מושכלות שיאפשרו להם לפעול בשיקול דעת כבוגרים עצמאיים ואחראיים
- יפנימו כי מחלוקות חברתיות ואי הסכמות, בבית, ביישוב ובמדינה יש לפתור בדרכי שלום ולא באלימות
- ירכשו מיומנויות וכישורים מגוונים ובהם אלו הרלוונטיות להתמצאות והחקירה של המרחב, אוריינות דגיטלית ומיומנות המאה ה-21
- יהיו מסוגלים להבנות ידע באמצעות חקר תופעות, דיון וגיבוש מסקנות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

עקרונות מנחים לבניית התכנית

מכנה משותף לצד ייחודיות בחברה רב-תרבותית במדינת ישראל

התכנית תאפשר ללומד לזהות את הייחודיות של המגזר אליו הוא שייך (ממלכתי/ממלכתי דתי/ ערבי/ דרוזי) והמשותף עם כל המגזרים

רלוונטיות ואקטואליה - לצורכי הלומדים ולצורכי החברה והזמן

למידה משמעותית מבוססת על כך שנושאי הלימוד ואמצעי ההוראה הם רלוונטיים ללומד. רלוונטיות זו יכולה להיווצר בבחירת הנושאים התואמים לגיל התלמיד ולחלופין נושאים הנמצאים על סדר היום (אקטואליה). התכנית כוללת שילוב של נושאים אלו כחלק אינטגרלי של התכנית

למידה בין תחומית -שילוב של תחומי דעת שונים

מקצוע מולדת, חברה ואזרחות התפתח כמקצוע בין תחומי כפי שתואר לעיל. אל התחומים הללו התווסף גם התחום של חינוך פיננסי. התכנית המעודכנת איננה כוללת הפרדה ושיוך של כל נושא בתכנית לתחום דעת וזאת מתוך העיקרון שהמקצוע הוא משלב והלמידה בו תיעשה מתוך הקשרים. התלמיד אינו צריך ללמוד על תחומי הדעת ועל מהותם אלא להכיר כי המולדת היא יישות מופשטת ומורכבת על בסיס מבט רחב ובינתחומי.

מהקרב אל הרחוק-בית, ישוב מדינה

בהתאם לניסיון העבר ויכולותיו המרחביות והמופשטות של הלומד להכיר, ללמוד ולהזדהות עם המרחבים השונים

מהמוכר אל הלא מוכר (מהמשפחה עד המדינה) תוך זיהוי המשותף והמאחד

היכולת של הלומד לפרש ולהסביר תופעות בלתי מוכרות ומופשטות מבוססת על כך שהידע בנושא נבנה בהדרגה. ראשית תתמקד ההוראה במרחבים ובנושאים המוכרים. הבנת המוכר תאפשר זיהוי המשותף והמאחד לעומת המבדיל ביחס לתופעות נוספות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

ספירליות - פיתוח הדרגתי של עקרונות ומושגים מתחומי הדעת

בפיתוח התכנית אומץ העיקרון של חזרה ופיתוח הדרגתי של נושאים ומושגים. עיקרון זה מאפשר ביצוע חזרה, הרחבה, העמקה ופיתוח כישורי חשיבה ביחס לכל אחד מהנושאים, המושגים או המיומנויות הנלמדות

שילוב ערכים לטיפול הזהות, זיקה ושייכות למדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית

התכנית משלבת דיון בערכים שמטרתם להבנות זהות ולטפח זיקה למולדת ולמדינה. הדיון יאפשר שיח פתוח, הצגה של דעות עצמאיות באקלים כיתתי סובלני מקבל ומכבד דעות שונות

כל מגזר לומד על המגזר האחר במטרה לבסס את השותפות במדינה מתוך כבוד

לנוכח מאפייניה של החברה הישראלית ומתוך כוונה ליצירת שותפות אזרחית משמעותית מכוונת התוכנית את הלומד להכיר את המגזרים האחרים, לזהות את מאפייניהם ולהכיר בשיוויון הזכויות של כל אדם ואזרח במדינה

לימוד חוויתי

התכנית מזמנת מפגש בלתי אמצעי ופעיל עם התופעות בסביבות החברתיות – תרבותיות – רעיוניות והפיזיות (רצוי בלמידה חוץ כיתתית). לימוד בדרך זו (באופן אישי או קבוצתי) מקדם הבנה של תופעות ומאפשר פיתוח חשיבה ביקורתית

מיומנויות וכישורים

התכנית מזמנת טיפוח מיומנויות קוגניטיביות, תוך אישיות ובין אישיות המשותפות לכל תחומי הדעת לצד מיומנויות האופייניות ל'מולדת חברה ואזרחות'. בין הכישורים הנדרשים ניתן למצוא: קבלת החלטות, חשיבה ביקורתית, חשיבה יצירתית, שיתופיות, הערכת מידע, התנהלות רב תרבותית, התמודדות עם לחץ חברתי ומסוגלות עצמית והנעה עצמית ועוד.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

אוריינות דיגיטלית

הכוונה היא למכלול כישורים חיוני בחברה בת ימינו המבוססת על טכנולוגיה דיגיטלית, הכוללת צריכה ויצירה של תוכן במדיה הדיגיטלית באופן מושכל וביקורתי. שילוב בין כלים דיגיטליים שונים ויצירת תוכן והפצה של מסרים באופן יעיל ומותאם לצרכים ומטרות.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

מבנה תכנית הלימודים לכל שכבת גיל

התכנית כוללת התייחסות לשלושה מרכיבים העשויים להשפיע על ההוראה בפועל. מרכיבים אלו שולבו בהתאם לשיח הפדגוגי המעודכן, העקרונות של משרד החינוך לפיתוח לומד עצמי ופיתוח חשיבה.

בנוסף כללנו בכל סוגית לימוד הצעות לערכים ולדיונים בנושאים ערכיים וזאת במטרה לכוון את הלימוד לפיתוח היכולת של התלמיד בתחום זה וכמסד לביסוס הערכים אצל הלומד.

בכל התכנית שלבנו הצעות דידקטיות ויצרנו זיקה (בלתי מחייבת) בין העצה הדידקטית לתוכן לימוד. זיקה זו מיועדת לסייע למורה לבנות תכנית הוראה משמעותית – בה התלמיד הוא אקטיבי ופועל ככזה המסוגל לבצע פעילות ברמות חשיבה שונות ולחשוף שיקולים מטה קוגניטיבים בפעילותו.

בהתאם לעקרונות שהוצגו כאן אורגנה התכנית במתכונת של מבוא, מטרות אופרטיביות וייצוג מרכיבי התכנית בטבלה

נושאים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הצעות דידקטיות

הקריאה בתכנית צריכה להיות אופקית כאשר השילוב בין המרכיבים השונים בתכנית ההוראה יאפשר למורה להפיק את המקסימום מהוראת הנושא ויאפשר לתלמיד למידה ממוקדת, חוויתית ומעוררת חשיבה ועניין.

רגישויות ואתיקה בהוראת מולדת חברה ואזרחות

התכנית מזמנת התייחסויות אישיות של התלמידים (לתלמיד, לתא המשפחתי, חמולה, יחסי חברות בכיתה, מצב כלכלי במשפחה).

יש להימנע מניתוח אירועים אישיים של התלמיד ומחדירה לנושאים רגשיים, תוך הקפדה על הדגשת ההיבט המקצועי של תחום הדעת, על חוקי האתיקה וכיבוד צנעת הפרט.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

תפישה רעיונית לארגון דרכי ההוראה, למידה והערכה

- גיבוש תכנית ההוראה בפועל צריכה להיות מותאמת לסביבה הייחודית של בית הספר, למסורת ההוראה של התחום, לאמצעים העומדים לרשות הצוות החינוכי ולסוגיות אקטואליות. שילוב מוצלח בין התכנים המוצגים בתכנית לבין הצרכים התכניים המקומיים הם שיעצימו את הוראה, יסייעו בהדגשת ייחודיותו של המקצוע והרלוונטיות שלו ללומד וישפרו את ההישגים.
- עקרונות ההוראה והבניית הזיקה יתרחשו מתוך תמהיל של ידע ורגש. בהתאם לכך ההוראה צריכה לאפשר ללומד כל הזמן (בכל שכבת גיל) להיחשף לשני המרכיבים הללו.
- מרכיבי הידע הינם בין תחומיים בהווייתם בשל העובדה כי כל מקום מגלם התאמה ושילוב בין התנאים הגאוגרפיים להיבטים התרבותיים, החברתיים וההיסטוריים של האדם הפועל בו. בהתאם לכך הלמידה צריכה לאפשר מפגש עם הבין תחומיות היוצרת את המקום ומשתקפת בו.
- דרכי ההוראה הלמידה צריכים לאפשר לתלמיד להבנות תודעה אישית של המולדת, תוך הבנה וכבוד לתודעה של האחר.

הערכה משולבת בהוראה

תכנית הלימודים מזמנת שימוש בכלי הערכה מגוונים להערכה המסכמת והמעצבת, ואלו מאפשרים תיעוד ההתקדמות, טיפוח יכולת רפלקטיבית וביקורתית, חשיבה מטה-קוגניטיבית ועוד. שימוש בהערכה מעצבת יאפשר את פעלתנותם של הלומדים ובכך תגבר התעסקותם עם נושאי הלימוד ותתחזק האפשרות שלהם לגבש עניין אישי ורגשי עם המולדת.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

כיתה ב' – אני ומשפחתי בבית והסביבה הקרובה

רציונאל

תוכנית הלימודים ב"מולדת, חברה ואזרחות" לכיתה ב' תתמקד בהכרת הבית והמרחב הקרוב על בסיס היכרותו האינטימית של הילד עם ביתו וסביבתו הקרובה. המטרה היא להבנות תחושת שייכות וזהות אישית וחברתית למשפחה, לחברים בכיתה ולקהילה הקרובה. התוכנית עוסקת בהכרת הבית והמרחב הקרוב, בסיפור המשפחתי וסיפורן של משפחות אחרות בסביבה הקרובה וזיהוי השינויים בהן לאורך זמן. התוכנית מזמנת היכרות עם המערכת החברתית במשפחה, בכיתה ובקהילה בדגש על אופן ההתנהגות בסובלנות בקהילה ובחברה בכלל, וכן התייחסות למערכות המסדירות את ההיבטים הפיננסיים של מערך החיים בבית ובסביבה.

במהלך הלמידה התלמידים ייחשפו למרכיבים השונים של הסביבה הקרובה וליחסי הגומלין בין האדם לסביבתו (האנושית והטבעית) ואת האופן בו הסביבה הבנויה (הבית, הסביבה הקרובה) ומשקפת את התרבות.

יחידה זו מזמנת טיפוח ערכים במישור האישי, המשפחתי והקהילתי כגון: כיבוד הורים וכבוד לאחר באמצעות הכרת תולדות המשפחה ורצף הדורות שלה וכן באמצעות היכרות עם המורשת התרבותית שלה, תוך לימוד הסיפורים המשפחתיים. הכרת סיפורי משפחות אחרות מאפשרת לבחון את התרומה המצטברת שלהם להמשכיות היישוב והחברה בארץ ולהעריכה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

מטרות

התלמיד:

1. יכיר את ביתו ויבין שהוא מהווה מרכיב משמעותי בהבניית הזהות והשייכות האישית שלו למקום
2. יבחן את השינויים בביתו ובמרחב הקרוב לאורך זמן, יבין את הסיבות לשינויים, את הדילמות ששינויים אלו מציבים ואת משמעותם לחייו ולחיי משפחתו
3. יכיר את סיפור משפחתו ואת סיפורן של משפחות אחרות בסביבתו הקרובה כבסיס לזיהוי קבוצות השייכות שלו לחברה ולמולדת
4. יכיר מושגי יסוד בשיח הכלכלי המשפחתי ויפתח מודעות לצרכנות נבונה תוך הבנת ערך האחראיות
5. יבין שחוקים, כללים והסכמות מסדירים את התנהגות האדם בחברה וישאף לפתרון למחלוקות נמצא בדרכי שלום
6. יבין את חלקו ואחריותו בשמירה על הבית וסביבתו

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

נושאים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הצעות דידקטיות
הבית וסביבתו הצעה לשעות לימוד: 10 שעות	מאפייני בית המגורים והסביבה הקרובה התופעות האנושיות במרחב: סוגי בתים (אוהל, בתים רב קומתיים, גורדי שחקים, בתים פרטיים ועוד); צמחייה בסביבה הקרובה; תשתיות - אל הבית ובסמוך לבית – רחובות, רשתות תחבורה, מים, תקשורת. יחידות נוף בולטות (תבליט) - זיהוי התופעות בקרבת בית המגורים והיישוב	סוגי בתים (צמודי קרקע; רבי קומות ועוד) תשתיות הר, עמק מישור, רמה; שימושי קרקע; תפרוסת התופעות הטבעיות והאנושיות	איסוף מיון והשוואה של נתונים (תצפית. רישום /איור/צילום של הנוף) זיהוי הקשר בין הרכיבים בסביבה: בדיקה של יחסי הגומלין המתקיימים בין תופעות טבעיות ואנושיות	אחריות התפקיד שלי בעיצוב המרחב ושמירה על הבית וסביבתו.	למידה חוץ כיתתית - סיור בסביבה הקרובה להכרת התופעות חקר שם הרחוב שלי - שם משקף תקופה משקף תרבות, משקף יחס למרחב
השינויים בבית ובסביבה הקרובה הצעה לשעות לימוד: 20 שעות	שינויים המתרחשים בבית ובסביבה הקרובה, הסיבות והשפעותיהם והתמודדות אתם שינויים שהתרחשו ומתרחשים בבית ובסביבה הקרובה של הילדים והסיבות להם: שינויים בבית המגורים (הרחבה; מעבר דירה); שינויים במשפחה (הולדת אח או אחות); שינויים במרחב הציבורי הקרוב לבית המשקפים צרכים ומדיניות (תשתיות; שטחים פתוחים וגני משחקים); מבנים שמשקפים תרבות (בית כנסת; בית תרבות; בנק; קניון)	שטחים פתוחים שטח בנוי ריאות ירוקות טבע עירוני רשות הרבים	שאלת שאלות/ סקר על השינויים במרחב הקרוב תרבות, צרכים ומדיניות איתור מידע ומיזוג – תמונות ופרטי מידע כתובים על השינויים שהתרחשו במרחב	התחשבות בזולת - שינויים פיזיים ואנושיים המתרחשים במרחב הקרוב עשויים ליצור מתח בין ערכי הפרט לצרכי החברה / ערכי החברה	הכנת תרשים/דגם של שינויים הקיימים/ הרצויים במרחב הקרוב והסביבה הצגת חלופות לאתגרים ולפתרונות (סרט; מצגת; הרצאה; צילומים; פאנל)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

נושאים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הצעות דידקטיות
			העלאת מגוון נקודות מבט: השינויים במרחב הקרוב והשפעותיהם על החיים במרחב לטוב ולרע		צפייה ביקורתית בפרסומות כדי לעודד צרכנות נבונה.
הבית והחברה בסביבה הקרובה הצעה לשעות לימוד: 15 שעות	קבוצות ההשתייכות הקרובות- אני ומשפחתי; חברת הילדים בכיתה כמערכת חברתית; שינויים בהרכב הכיתה ויחס אישי לילדים חדשים; תושבי השכונה החברים בקהילה. התא המשפחתי כמערכת חברתית ; המשותף לכל המשפחות והמיוחד כל משפחה; מקום הפרט במערכת החברתית במשפחה; היחסים בין בני המשפחה; זכויות וחובות; שינויים שהתרחשו במשפחה כיבוד הורים (האדם) והילד חוקים, כללים והסכמות המסדירים את התנהגות האדם במרחב (ועד הבית; תקנון כיתה; חוקי עזר; תקנות שכונתיות)	קבוצת השתייכות משפחה גרעינית משפחה מורחבת זכויות / חובות במשפחה חוק אמנת זכויות הילד של האו"ם	גיבוש קריטריונים להשוואה בין הקבוצות השונות (גודל משפחה; ארץ מוצא; ותק); וזיהוי המגוון שאילת שאלות והעלאת אפשרויות עיון במגילת זכויות הילד; גריעה והוספה של זכויות במגילה (קישור)	השוויון הוא ערך חשוב במציאות יישומו נתקל באתגרים (אפליה, התחשבות, הגינות) כבוד הכבוד לאחר / קבלת השונה (ולא חרמות) הם מרכיבים בסיסי בחברה. ערך העבודה – האמנם העבודה נועדה רק לרווחה כלכלית?	התמודדות עם בעיות או מחלוקות ופתרון בדרכי שלום – משחק תפקידים;

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

נושאים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הצעות דידקטיות
	התנהגות כלכלית במשפחה ובסביבה הקרובה (חינוך פיננסי) כסף (תפקידו של הכסף; ה"גלגולים" שהכסף עבר; איך משיגים כסף) מהם אמצעי התשלום השונים (מזומן, כרטיס אשראי, תשלום דיגטלי) מקורות כלכלים של המשפחה (עבודה); התמודדות עם משאבים מוגבלים (דמי כיס) שינויים בתעסוקת המשפחה והשפעתם עליה	כסף תקציב (הכנסות והוצאות) חיסכון צרכנות נבונה השוואת מחירים; זכויות הצרכן בחקיקה משלח-יד		דיון בטענה: דחיית סיפוקים מהווה גורם חשוב לצרכנות נבונה; (דחיית סיפוקים מול לחץ חברתי)	
סיפור תולדות המשפחה שלי ומשפחות אחרות בראי תולדות ארץ ישראל	סיפורי המשפחה הגרעינית והמורחבת: ארץ מוצא מניעים להגירה/ עליה (תפיסות דתיות, תרבויות והיסטוריות; תפיסות כלכליות), אופן העלייה התיישבות בארץ שינויים שהתרחשו במשפחה הגרעינית והמורחבת לאורך זמן סיפור משפחות על הקמת המדינה ואחריה*	עליה תעודת זהות / דרכון ארץ מוצא חמולה	הפקת מידע מדרש תמונה/ מפה/ חפץ; ראיון	כיבוד ערכי מורשת איך הסיפור המשפחתי הרב גוני תורם לכיבוד ערכי מורשת (מכנה משותף, מסורות ייחודיות)	הקמת תצוגה - כלים, לבוש, מסורות, חגים, שירים וכלי נגינה. ייצוג הנושא בדרכים מגוונות הכנת עץ משפחתי, סרטון, ראיונות, ציר משפחתי כתתי

* הכוונה למקד את הדיון בחיי המשפחה, הקהילה (מגורים, חיי יום יום נדודים, פרנסה וכו'). כמובן שאפשר להתייחס לחוויות ולאירועים מרכזיים לנוכח הכרזת המדינה ואירועים נוספים בעדיפות לאירועים בסביבה הקרובה לתלמיד וליישוב שלו.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

נושאים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הצעות דידקטיות
הצעה לשעות לימוד: 15 שעות	סיפורי משפחות בכיתה (בדומה לסיפור המשפחה הגרעינית)				למידה מחוץ לכיתה – ביקור מוזיאון אתנוגרפי; מוזיאון עירוני (היסטורי) מפגש בין דורי בכיתה

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

כיתה ג' – היישוב שלי ויישובים אחרים במדינה

רציונאל:

הכרת היחידה המרחבית של הבית והסביבה הקרובה (בכיתה ב') פיתחה אצל התלמיד תחושת שייכות למשפחה, לחברה ולסביבה הקרובה והיכרות עם יחסי הגומלין בין האדם לסביבתו.

ביחידה זו נרחיב את ההכרות ונתמקד ביישוב וביישובים שבקרבתו. ובמכלול המרכיבים החברתי, התרבותי והמערכות השונות המארגנות אותו. חשיפת התלמידים למגוון היישובים והאירועים בארץ ישראל תסייע בגיבוש תפיסה בדבר חשיבותם של אלו להקמת המדינה והתפתחותה. החשיפה תעשה בראייה רב תרבותית תוך הדגשת המאפיינים הייחודיים של כל חברה: היהודית, הערבית הדרוזית התוכנית מציעה 5 נושאי חובה מתוכם המורים יבחרו עד 4 נושאים ע"פ שיקול דעתם וע"פ הרלבנטיות ללומדים בכיתתם (יישובים קרובים; דמויות ומשפחות שהיו מעורבות בבניית יישובים; אירועים על פי לוח השנה; טיול מתוכנן לאיזור) בשל גילם הצעיר של הלומדים אין הכוונה לעסוק בלימוד שיטתי של אירועים, תאריכים ותהליכים ברצף כרונולוגי-היסטורי גאוגרפי. הלימוד יתמקד בפרקים נבחרים ובסיפורים (מרכיבי הסיפור: דמויות מרכזיות; התייחסות למקום וזמן; הצגת עלילה; הצגת הדרמה/ הקונפליקט והקשיים; הצגת התוצאה, החשיבות והתרומה של האירוע).

יחידה זו מזמנת טיפוח ערכים במישור החברתי-תרבותי כגון: ערכות הדדיות ונתינה תוך היכרות עם אורח החיים והתרבות של החברה ביישוב שבו חיים הלומדים וביישובים אחרים בסביבתו בתקופות שונות. בדרך זו יטפחו הלומדים יחס של הבנה והערכה לאתגרים ולהישגי האנשים ביישוב ובארץ.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

מטרות

התלמיד:

1. יבחן את יחסי הגומלין בין המרכיבים הפיזיים והאנושיים ביישוב ובמרחב הקרוב ויבין כי הם מהווים מרכיב משמעותי בהבניית הזהות והשייכות האישית שלו למקום.
2. יזהה את השינויים ביישוב ובמרחב הקרוב לאורך זמן וידע להסביר את הסיבות לשינויים, את השפעתם על התושבים ביישוב ואת הדילמות שהם מציבים והשפעתם על התושבים ביישוב
3. יכיר את סיפור היישוב, סביבתו ואוכלוסייתו כבסיס לזיהוי קבוצות השייכות והגדרת שייכותו לחברה ולמולדת תוך טיפוח כבוד וסובלנות למגוון האוכלוסיות ביישוב
4. יכיר את סיפורי הראשונים כחלק מבניית הסיפור האישיו והסיפור הקולקטיבי וכחלק מבניית הזהות האישית והחברתית
5. יבין שהרשות המקומית פועלת על פי ערכים ועקרונות דמוקרטיים ויתנהג לאורם
6. יכיר את החוקים, הכללים, ההסכמות והמוסדות המסדירים מאת אורח החיים ביישוב
7. יכיר מושגי יסוד בכלכלת הרשות המקומית ויבין ואת השפעתם על היישוב ותושביו
8. יבין את חשיבות השמירה על הסביבה ביישוב ובמרחב הקרוב ואחריותו על מרחבים אלו

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	ערכים	הערות והמלצות
אדם וטבע ביישוב ובסביבה הקרובה הצעה לשעות לימוד: 10 שעות	תופעות אנושיות: שכונות; אזורי בילוי; שטחים פתוחים; מרכזי מסחר; אזורי תעשיה (שימושי קרקע); מבני ציבור תופעות טבעיות ואקלימיות בולטות במרחב היישוב והסביבה (הרים/ גבעות, מישורים, נחלים, עמקים) ארגון המרחב בזיקה לתופעות האנושיות והטבעיות (היבטים חברתיים; כלכליים; טופוגרפיים; דתיים ואחרים)	שטחים פתוחים שימושי קרקע	מיון התופעות בשכונה (אנושי, טבעי) לקבוצות; מתן שם לכל קבוצה ונימוק שיטת המיון הצגת מידע על התופעות במגוון אמצעים (תרשים; דגם; תמונות; סרט) שאלת שאלות על אופן ארגון התופעות במרחב (מיקום)	התחשבות (אחוזה) ארגון המרחב נעשה תוך התחשבות בצרכי הקהילה והפרט (מיקום בית הכנסת; מרכז מסחרי; הנגשה לצרכים מיוחדים)	שימוש באמצעים טכנולוגיים על מנת להביא תופעות לכיתה לקראת מיון וניתוח
אדם וחברה ביישוב ובסביבה ויחסי הגומלין ביניהם הצעה לשעות לימוד: 18 שעות	שינויים המתרחשים במרחב והיישוב והשפעתם על חיי התושבים שינויים לטווח זמן קצר (למשל, לצורך תיקון או שדרוג תשתיות) ולטווח ארוך שיקולים לשינויים במרחב האנושי והשלכותיהם: תרבותיים, חברתיים, כלכליים והדגשת אחריות האדם לשמירה על הסביבה מתוך גישת קיימות	שימושי קרקע; מגורים, מסחר; תעשיה; שירותים; שטח פתוח תכנון עירוני; קיימות; אקטיביזם סביבתי	זיהוי תופעות במרחב השכונתי תצפית ממוקדת הפקת מידע, מיזוג מקורות, (תצלומים, תצלומי לוויין) והצגתם בדרכים מגוונות - מילים; איור; צילום; גוגל ארץ; התמצאות במרחב הדגמת התופעות בעזרת Google view Earth, Google street	כבוד למורשת מול אילוצי התקופה הרס מרחב היסטורי לטובת פיתוח היישוב, לעומת שימור המרחב והשמשתו כמוזיאון. אחריות מקומי בעיצוב המרחב ושמירה	למידה חוץ כיתתית- יציאה לסיור קצר בשכונה להכרת התופעות; הבחנה בין שימושי קרקע דיון יתרונות וחסרונות; התמודדות התושבים עם השינויים

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	ערכים	הערות והמלצות
	ארגון המערכת היישובית והאזרחית פעילות הרשות – מבנה ארגוני של השלטון המקומי; שירותי הרשות; חוקים המעצבים תרומת הפרטים לחברה - התנהלות כלכלית של הרשות (חינוך פיננסי) - הכנסות (תושבים; מוסדות וכו') והוצאות: התקציב היישובי – הכנסות, הוצאות וחיסכון מוסדות כלכליים ושירותים ביישוב- בנק; קשרי הגומלין בין הרשות המקומית לבין התושבים; חובות וזכויות ואחריות התושבים; יכולת התושבים להשפיע (בחירות; הפגנות; תקשורת מקומית) בקרת התפקוד של הרשות (מבקר העירייה; תקשורת מקומית) צריכה וקיימות ביישוב – סביבה נקייה זה בידנו, השפעת הצריכה על הסביבה ביישוב (מזון, חשמל, מים, מחזור, תחבורה, אנרגיה)	רשויות מקומיות; חוקי עזר; ארנונה נגישות לציבור - (מוקד עירוני) חובות הפרט חוקים עירוניים קיימות	זיהוי רכיבים וקשרים שינויים במרחב והשפעתם על התושבים מחשיבה ביקורתית לאקטיביזם ותרומה לחברה - ניסוח טענות והצגת פתרונות אפשריים ליישום על ידי הלומדים זיהוי קשרים - בין התפקוד של המבנה לצורתו (מוסד שמקבל קהל צריך לאפשר נגישות; חללים מרכזיים להתכנסות וכו') ייצוג מידע על מגוון האוכלוסיות	על היישוב וסביבתו נתינה ביטויים מגוונים של נתינה לפרט ולקהילה ערבות הדדית כבוד והתחשבות בשונה לדוגמה בניית מוסד לילדים עם צרכים מיוחדים בשכונה, מול התנגדות התושבים כי אינו רוצים כאלה בקרבתנו [nimby]	בדיקת נגישות עירונית – למוסדות, מתקנים ושירותים (לייצר מפת נגישות) מפגש עם נציג הרשות אקטיביזם סביבתי - מבצע ניקיון השטח הציבורי הסמוך לביה"ס, דוגמאות להוצאות ולהכנסות של היישוב שיקולי דעת בשימוש בכספי ציבור – עיון וניתוח משותפים בתקציבי עירייה (עוגת התקציב) אבחנה בין השירותים שהרשות נותנת לשירותים אחרים (בנק; חנויות; קניון)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	ערכים	הערות והמלצות
	אני וקבוצות חברתיות ביישוב – זהות אישית וזהות חברתית קבוצות האוכלוסייה ביישוב מיקומם ומאפייניהם קשרים בין קהילות בתוך היישוב התמודדות עם מחלוקות ביישוב שלי חברת הילדים ביישוב כמערכת חברתית (חוגים; פעילויות בית ספריות) יישובים אחרים בסביבת היישוב : קבוצות חברתיות שנמצאות מחוץ ליישוב שלי והקשרים אתם אוכלוסיות על פי מגוון אתני, תרבותי ודתי {דרוזים, צ'רקסים, בדואים; יהודים ומוסלמים} ספור היישובים בסביבתי הקרובה (עיר, מושב, קיבוץ, יישוב קהילתי; חוות בודדים; כפר) ;	הסדרים והסכמות דו קיום המרחב היישובי קבוצה אתנית/תרבותית תפרוסת	(דיאגרמות, פאי; דגם) התנהלות חברתית - ניהול קונפליקטים בין מגוון האוכלוסיות ביישוב ובסביבה שלי (דתיים חילוניים, צעירים, מבוגרים, ותיקים עולים) מציאת פתרונות מייטבים תוך שיתוף פעולה ופשרות	כיבוד שלטון החוק ציות מתוך הסכמה; טענה: החוק מגן אבל גם מגביל אותי שוויון וחירות (שיתוף ומעורבות) שיתוף הציבור בתכנון היישוב כבוד לקבוצות השונות ביישוב ובסביבתו שלום פתרון של מחלוקות בדרכי שלום	איסוף מידע באמצעות - סקר / ראיון או כל מקור מידע אחר בנוגע למגוון האוכלוסיות ביישוב שלי (הכנת תעודת זהות) מפגשים בין נציגי אוכלוסיות בעלי נקודת מבט שונה על ניהול וארגון היישוב דמויות מרכזיות ביישוב שלי (ראש העיר; מנהיגים דתיים; אנשי רוח ותרבות);

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	ערכים	הערות והמלצות
היישוב שלי בראי תולדות ארץ ישראל הצעה לשעות לימוד: 15 שעות	היישוב שלי וסביבתו הקרובה וסיפורם מיקום היישוב במדינה זמן הקמת היישוב והסיבות להקמתו האוכלוסיות של היישוב לאורך הזמן המניעים והרעיונות על -פיהם הוקם היישוב שלי והיישובים הסמוכים (מניעים דתיים, היסטוריים, כלכליים ותרבותיים) הקשר לנוף הפיזי והאנושי של היישוב; התמודדות עם קשיים אירועים חשובים שהתרחשו ביישוב שלי סמל היישוב ומשמעותו אישים ודמויות משמעותיות - מייסדי היישוב אתרים היסטוריים קיימים ביישוב, מה הסיפור שלהם וכיצד משמרים אותם מעמדם של השטחים הפתוחים ביישוב ובסביבתו היחסים עם יישובים בסביבה הקרובה – יהודים, ערבים, דרוזים***	שימור אתרים תקופה עות'מאנית תקופת המנדט מושבה קיבוץ מושב עיר כפר ערבי כפר דרוזי מושבה חוות בודדים ישוב קהילתי	הצגת מידע על התקופה באמצעים שונים (ציר זמן; סרט; אלבומים) השוואה הדמיון והשוני סביב נושאים (אוכלוסייה, תעסוקה, אורח חיים) מחקר פעולה בנושא העבר של היישוב – משלב שאלת השאלות ועד הצגת תוצרים הפקת מידע והסקת מסקנות: השוואה בין מפות אוכלוסייה לגבי השינויים הדמוגרפיים במרחב הקרוב/ המדינה שאלת שאלות לגבי השינויים (הדמוגרפיים, המרחביים), ואירועי המלחמה	ראיון/ סקר – נסיבות תרומה – ויתור על הצרכים והרצונות למען צרכים משותפים דיון בטענה – (יגאל אלון) "עם שאינו יודע את עברו ההווה שלו דל ועתידו לוט בערפל", חשיבות הבנת ההווה בזיקה לעבר, למורשת התרבותית ולאורח החיים של כל חברה דיון – החשיבות השמירה על	סיור באתר מורשת או מוזיאון יישובי מדרש תמונה- זיהוי שינויים ביישוב לאורך הזמן יחסים וקשרים- הכרת היחסים והקשרים שהתקיימו בעבר ובהווה עם יישובים סמוכים תוך עמידה על המאפיינים הדומים והשונים בין היישובים הצגה/ המחזה - אורח החיים ביישוב בעבר ובהווה מפת היישובים במדינה בראי סיפורי הלומדים בכיתה

*** כל תלמיד יכיר סיפור של החברות האחרות בנוסף לחברה שלו

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	ערכים	הערות והמלצות
	המציאות (פוליטית, חברתית, כלכלית) בארץ בתקופה שבה הוקמו היישובים התרומה/ חשיבות של היישובים להקמת המדינה הדגשים ייחודיים לחברה היהודית (ממלכתי ודת) – עד הקמת המדינה (בסגורים – דוגמאות להבהרת הדגשים) יש לבחור עד 4 תחומים מתוך 5 התחומים, ובכל תחום לבחור נושא אחד/ שניים (הנושאים המוצגים בסוגריים הם דוגמאות והצעות בלבד): יישובים ראשונים ('היישוב הישן'; יציאה מהחומות; מושבות ראשונות; קיבוצים ראשונים, עיר עברית ראשונה; צורות התיישבות נוספות) עליות לארץ ישראל (עלית תלמידי הגר"א; עליות שנייה ושלישית ועוד; העפלה); יחסים עם השלטונות (חכם באשי; פירמן; הצהרת בלפור; הספר הלבן) אירועים ביטחוניים (כוחות המגן – שומר, ההגנה והמחתרות; התיישבות ביטחונית – חומה ומגדל)	"ריאות ירוקות"/ טבע עירוני מושגים להרחבה: לחברה היהודית: חלוציות, הפרחת השממה ראשוניות ; כמיהה ושיבה לציון	איסוף נתונים על יישובים שבהם התגוררו משפחות הלומדים בעבר (בעזרת ראיון, תצלומים; סרטים) התמצאות – מיקום היישובים על גבי המפה של מדינת ישראל (מפה אחת לכל הלומדים)	שטחים פתוחים במרחב היישוב שלום כערך התנהגותי להסדרת מחלוקות - האם שלום עושים רק עם אויבים? דיון - נקודות מבט השונות של היהודים והערבים על אירועי הקמת המדינה	הצגת מגוון היישובים שבהם התגוררו משפחות הלומדים בכיתה על גבי מפת ארץ ישראל עדויות על הקמת המדינה ממקורות שונים (סרטים, סרטונים, תמונות, ראיונות, שירים ועוד) המתמקדים בהצגת השינויים במרחב-אתרים, מקומות, יישובים, אדריכלות, מפעלים ואישים ויחסים בין קהילות סיור ולמידת עמיתים - מקומות היסטוריים מיוחדים ביישוב

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	ערכים	הערות והמלצות
	יחסים בין הקהילות ובתוכן - יהודים, ערבים דרוזים (יחסי מסחר וכלכלה; שכנות) ביישוב ובסביבה וערים מעורבות יש לבחור 1 מתוך 3 התחומים הבאים: אנשים, מנהיגים ומעשים (הרצל; אליעזר בן-יהודה; הברון רוטשילד; הרב קוק; ד"ר חיים ויצמן; הרב עוזיאל; חיים נחמן ביאליק; רחל; הנרייטה סאלד; מניה שוחט) מרחבים ואתרים (עמק יזרעאל; תל-חי; בירייה) תרבות (שפה; אוניברסיטה עברית; ספריה לאומית; עיתונים; תיאטרון) <u>דגשים ייחודים לחברה הערבית והדרוזית לפני הקמת המדינה</u> <u>יש לבחור 4 תחומים מתוך 5 התחומים ובכל תחום לבחור נושא אחד/ שתיים (תקופה עות'מאנית והמנדט הבריטי)</u> התיישבות כפרית (גוליס, רמה, כפר כנא (דוגמאות); מבנה ארגוני ומרחבי; סוגי החקלאות; מקורות פרנסה) ערים ערביות (נצרת; רמלה, לוד) יחסי ערבים ויהודים בערים (ערים מעורבות) (צפת, חיפה, טבריה)				עדויות מסיפורים, תמונות וכד – מהתקופה העותמאנית ומתקופת המנדט הבריטי; במה שונים המבנים כיום מאלה שנבנו בתקופת השלטון העות'מאני? במה שונה אורח החיים ביישוב כיום מזה שהיה בתקופת השלטון העות'מאני? שינויים שחלו בסגנונות הבנייה בערים באותה התקופה; מה אפיין את סגנון הבנייה (כגון: מרפסות בבתים, חלונות בסגנונות שונים, קישוטים על הקירות)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	ערכים	הערות והמלצות
	יחסים עם השלטון העות'מאני והבריטי (חובות וזכויות כלכליות) יחסים בין הקהילות ובתוכן (ערבים, יהודים ודרוזים) בתקופה שלפני הקמת המדינה ביישוב ובסביבה יש לבחור – 1 מתוך 3 התחומים הבאים: אדריכלות (סגנון) ומתקנים בעיר ובכפר מודרנה ומסורת (מבנה המשפחה – החמולה; לבוש; מנהגים); תחום תרבות (עיתונות; ספרות; מוזיקה)	מתקנים חקלאיים; בית המוכתר; מוסדות ציבור; בתי קפה			שיירים ופיוטים שנכתבו על רקע התקופה; באילו הזדמנויות שרו אותם

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
ומולדת, חברה ואזרחות

כיתה ד' - המדינה שלי

רציונאל:

ביחידה זו נרחיב את ההכרות מהמעגל הקרוב - הבית, הסביבה הקרובה והמרחב היישובי לכלל המדינה בה אנו חיים - למדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית תוך טיפוח הזיקה למולדת ואהבת הארץ בשילוב עם טיפוח המשותף בין כל התלמידים (האזרחים בעתיד) החיים במדינה ולטעת בהם תחושה שישראל היא מדינתם והיא מחויבת במתן שוויון זכויות לכל האזרחים. תחושת השייכות והזיקה לארץ תעשה תוך היכרות עם סיפור הקמתה, נופיה הפיזיים, נופי המורשת והאתגרים שעמדו ועומדים בפניה מאז הקמתה. התוכנית מזמנת הכרות עם רב גוניתה של החברה בישראל תוך שימת דגש על כבוד לערכים, לתרבות ולמורשת של כל חברה וכל קהילה בישראל.

התלמיד

1. יכיר את נופיה המגוונים של הארץ, יזהה את מרכיביה הפיזיים והאנושיים של המדינה בגבולותיה, ויבין את יחסי הגומלין בין האדם והטבע כמסד להבניית הזהות והשייכות למדינה.
2. יבחן שינויים במדינה לאורך זמן וידע להסביר את הסיבות לשינויים ואת הדילמות שהם מציבים ומשמעותם ללומד כחלק מהיותו אזרח לעתיד במדינה.
3. יכיר את סיפור הקמת מדינת ישראל והתפתחותה, את סיפורן של האוכלוסיות ומגוון הקבוצות בה, יעמוד על המשותף והשונה ביניהם על בסיס כבוד וקבלת האחר.
4. יבין שמדינת ישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית ופועלת על פי ערכים אלו ויתנהג לאורם.
5. יכיר את תפקידיהן של רשויות השלטון, המסדירים את התנהגות הממשל והאזרחים במדינה, ויבין כי הם פועלים על פי ערכים דמוקרטיים.
6. יטפח ערכי כבוד לטבע ולנוף הארץ, ויגביר את המודעות לשמירה על הסביבה.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הערות והמלצות
מדינת ישראל: נופים פיזיים ונופים אנושיים – טבע וחברה בישראל הצעה לשעות לימוד: 10 שעות	היכרות ראשונית עם מפה וזיהוי גבולות מדינת ישראל היום (מדינות שכנות; גבול על תוואי טבעי; מדיני) נופי הארץ ותופעות פיסיות מרכזיות וייחודיות: רצועות אורך (מישור, שפלה; הר, בקעה); עמקי רוחב, ים המלח, מכתשים, חרמון, מפרץ – חיפה, אילת (ונמל ים); אזורי אקלים ים תיכוני ומדבר; מקורות המים החברה בישראל כחברה רב תרבותית – היבטים אנושיים מרכזיים; הרכב וגודל האוכלוסייה במדינה, רב תרבותיות-אתנית ודתית אוכלוסייה בישראל: ישובים נבחרים לסוגיהם ותפרוסתם במבט על במטרה לעמוד על הסוגיות של: צפיפות לעומת דלילות; אזורי התיישבות כפרית לעומת התיישבות עירונית; ערים חדשות (ערי פיתוח):ירוחם, , מגדל העמק, שדרות מעלות ועוד	גבול (מדיני, על תוואי טבעי) מקרא מפה מקורות מים בישראל (משקעים, מי תהום, מי קולחין; התפלה, כנרת; תשתיות - מוביל המים הארצי) אוכלוסייה	איתור ומיזוג מידע ממקורות שונים על המרחב: מפות; מדרש תמונות; נוף ייצוג של תופעה: איך נראה גבול במפה; איך נראה גבול בשטח; הרכב אוכלוסייה בגרף זיהוי רכיבים וקשרים: בדיקת קשרים בין הנוף הפיזי והנוף האנושי והסקת מסקנות שאלות ביחס לנופי הארץ (דוגמאות; מי תהום; מכתש, נחל אכזב/נחל איתן	דיון בטענה: הטבע הוא משמעותי לאדם ולדורות הבאים	מפת קיר או מפה מאטלס ישראל הפקת מידע ממפה או גוגל ארץ (פיזית; אוכלוסייה): צורה, מקרא (הרכבו ומשמעותו המידע) מפת אילמת וצורת המדינה - הצגת מידע על נושאי הלימוד; מיקום תופעות מרכזיות; צביעה על פי גובה בעזרת המפה הפיזית שימוש בנתונים סטטיסטיים של הלמ"ס לעדכון מספר התושבים; מרכיבי אוכלוסייה ועוד השוואה בין שתיים/שלוש מפות לזיהוי שינויים בגבולות המדינה (מהקמתה עד היום) בניית דגם: שולחן חול/ תבליט של התופעות הפיסיות המרכזיות של מדינת ישראל; מיקום מקום מגורי התלמיד בדגם

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הערות והמלצות
הכרזת המדינה והעשורים הראשונים הצעה לשעות לימוד: 12 שעות	מכ"ט בנובמבר ועד הכרזת המדינה נימוקים להחלטה, משמעותה, התגובה של היהודים, הערבים והדרוזים מגילת העצמאות וחשיבותה המציאות לאחר מלחמת העצמאות בחברה היהודית, הערבית והדרוזית הדגשים המרכזיים בחברות השונות במדינה: בחברה היהודית החשיבות של הקמת מדינה לעם היהודי בחברה הערבית תקופת הממשל הצבאי והשינויים הכלכליים והחברתיים לאחר ביטולו בשנת 1966 בחברה הדרוזית מעמדה במדינה; האישים שהובילו את היוזמה להשתלבות העדה בחיי המדינה (בצה"ל בשירות בכוחות הביטחון; במוסדות המדינה)	מנדט; כ"ט בנובמבר; מגילת העצמאות; מלחמת העצמאות (1948); ה' באייר; דוד בן גוריון; זכות אבות; קיבוץ גלויות; דו קיום;	הפקת מידע והסקת מסקנות: השוואה בין מפות אוכלוסייה לגבי השינויים הדמוגרפיים במרחב הקרוב/ המדינה הצגת שאלות לגבי השינויים (הדמוגרפיים, המרחביים), ואירועי המלחמה	דיון - דרכים לפתרון סכסוכים (בין עמים ומדינות) ומשמעותם שלום כערך התנהגותי להסדרת מחלוקות - האם שלום עושים רק עם אויבים? דיון – הערכים המשתקפים במגילת העצמאות דיון - נקודות מבט השונות של היהודים והערבים על אירועי הקמת המדינה	ביקור בהיכל העצמאות עדויות על הקמת המדינה ממקורות שונים (סרטים, סרטונים, תמונות, ראיונות, שירים ועוד) המתמקדים בהצגת השינויים במרחב- אתרים, מקומות, יישובים, אדריכלות, מפעלים ואישים ויחסים בין קהילות הקמת מדינת ישראל – אישים בתחום האומנות, הספרות, הזמר והיצירה
אדם וחברה במדינה: מדינה ישראל יהודית ודמוקרטית – ערכים וביטויים	אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית דמוקרטית ישראל היא מדינתו של העם היהודי והיא מחויבת לשוויון לכל האזרחים	חוק השבות דמוס – עם אזרח, תושב	חשיבה ביקורתית: מתן פרשנות למשמעות הסימבולי של סמלי המדינה ובירת מדינת ישראל (היבט תרבותי,	דיון: שינויים ותוספות בסמלי המדינה ובחוקיה ערך: חופש הביטוי וגבולותיו	קריאת קטעים ממגילת העצמאות – חילופי ההצדקה הדתית – ההיסטורית המופיעה במגילה להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל;

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הערות והמלצות
הצעה לשעות לימוד: 15 שעות	ביטויים להיבט היהודי במרחב הציבורי: סמלי המדינה, בירה – ירושלים, דגל, שפה, המנון, מועדים לאומיים דו-קיום בין קבוצות שונות במדינת ישראל - ביישוב, בסביבה הקרובה ובמדינה: אתגרים והישגים זכויות האדם והאזרח חובות האזרח חיי החברה במדינת ישראל מוסדרים באופן דמוקרטי באמצעות רשויות שלטון, ומוסדות הפועלים לפי חוקים (לבחירת המורה אילו משרדים, חוקים ללמד) רשויות השלטון ותפקידיהם כנסת (כשלטון הנציגים) מחוקקת ומפקחת על הרשויות; חוקים המסדירים נושאים חברתיים (חוקים חברתיים, חינוך, בריאות ורווחה) חוקים המסדירים נושאים כלכליים: תקציב המדינה; מקורות התקציב (מיסים; מכס; יצוא; יבוא; תרומות)	רוב ומיעוט, זכויות אדם, חופש ביטוי, זכויות אדם ואזרח: שוויון, חריות, חופש ביטוי, חופש דת, לבחור ולהיבחר חובות האזרח: ציות לחוק; שירות למען המדינה (צבא; שירות לאומי); אגודה לזכויות האזרח; ארגוני מתנדבים: עיר בירה הפרדת רשויות איזונים ובלמים בין רשויות מבקר מדינה	היסטורי, דתי, לאומי (ועוד) איסוף מידע ממקורות שונים והערכתו: (לדוגמא אתר הכנסת לילדים) לגבי מהות רשויות השלטון ותפקודם; זיהוי בין עובדות לדעות (נאומים;; תקשורת – עיתונות, מהדורות חדשות, ראיונות ועוד); לייצר ולארגן מידע על נושא (הרכב האוכלוסייה) בדרכים מגוונות לדוגמא: תרשים; גרף; העלאת השערות: השפעת שינויים בחוקים ובהחלטות עתידיות של הרשויות	בניית טיעון: שונים אבל שותפים במדינה (שווים בזכויות ובחובות) בניית טיעון: "בית הנשיא [...]" הוא ביתו של העם בישראל" (מאתר בית הנשיא) בניית טיעון: המדינה היא שלי לא פחות מהמשפחה שלי (שותפות; סולידריות; אחריות) דיון בדרכים למניעת גזענות ולמניעת אלימות – דיון בתופעות ופתרונות בדרכי שלום; חופש דת: הביטוי בחקיקה ובשטח הקמת מבנים המאפשרים את המימוש זכות לפולחן	בירור הערכים המופיעים במגילה. תעודת זהות – היכרות עם סעיפי תעודת זהות; חשיבות התעודה כסף ובולים – ניתוח הסמלים היהודים, הדמויות והייצוגים האמנותיים השזורים בהם. אתר הכנסת לילדים – ביקור באתר במרשתת ושימוש במידע, בסרטונים ובפעילויות בנושאי תפקידי הכנסת, פעילות הערכים הבאים לידי ביטוי בטקסים הלאומיים המרכזיים: יום הזיכרון לחללי צה"ל וחללי האיבה; יום העצמאות; יום הזיכרון ליצחק רבין ז"ל;

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הערות והמלצות
	הממשלה: הרשות המבצעת קובעת מדיניות ומבצעת באמצעות משרדי ממשלה כגון: משרד החינוך, משרד המשפטים הרשות השופטת: מיישבת סכסוכים בין בני אדם ובין בני אדם לרשויות השלטון לאור חוקיה וערכיה של המדינה; בית דין על פי הדת (רבנות ראשית; בית הדין השרעי; בית הדין הדרוזי) מוסד הנשיאות/נשיאי ישראל כוחות ביטחון פנים וחץ (צה"ל; משטרה; מכבי אש) שינויים בהתנהגות כלכלית לאורך זמן במדינת ישראל (חינוך פיננסי): שינויים בענפי הכלכלה מקום המדינה עד היום – מחקלאות ותעשייה למדינת הייטק, הקשר בין תהליכי הגלובליזציה וענפי התעסוקה במדינה והשפעתם על הרגלי הצריכה	בית דין על פי הדת (רבנות ראשית; בית הדין השרעי; בית הדין הדרוזי) המועצה הישראלית לצרכנות הרשות להגנת הצרכן זכויות הצרכן בחקיקה:	על אופייה של המדינה (חוק השבות) הצגה ושכנוע במגוון אמצעים (טקסט; נאום; שלט; טקסטים ברשת חברתית); בהתאם לנושאים אזרחיים אקטואליים הרלוונטיים לתלמיד העלאת מגוון נקודות מבט בטרם החלטה: היכולת "להיכנס לנעליו של האחר" בסוגיות של פערים ומחלוקות. לדוגמה: תקציב המדינה (תיעדוף החלוקה של התקציב); חוק לימוד חובה; חוק זכויות הילד; וגם בהחלטות הממשלה	דיון – מה משותף לנו כאזרחי מדינת ישראל - הזכות לבחור ולהיבחר לכנסת; כולם יכולים להיות מעורבים ומשפיעים מבחינה אזרחית טיעון: הפיקוח על נבחרי הציבור (שנבחרו על ידי) הוא הכרח המציאות סקר: שינויים במבנה שוק העבודה – מקצועות שנעלמו מול מקצועות שהתפתחו. דיון: העדפת תוצרת כחול לבן בעידן הגלובליזציה	סימולציה – תהליך חקיקת חוק (בכיתה): ניסוח הצעה; דיון; הצבעה; פרסום אזרחות פעילה - ניסוח פניה לרשויות השלטון המרכזי על מנת להציג ביקורת לשיפור ותיקון חיי היומיום. תוך זיהוי קבוצות וארגונים המציגות נושאים הקרובים ללבם של התלמידים (יד שרה; עזר מציון: תנו לחיות לחיות; לתת; ארגוני נכי ישראל; התארגנויות ביישוב); פעילות בהתאם לפניה (התנדבות בארגונים הנ"ל). מגוון אמצעים לביקורת על השלטון – תצלומים, יצירות אמנות, סרטים, יצירות ספרות שיקולי דעת בשימוש בכספי המדינה – כגון: חינוך, בריאות, ביטחון, רוחה

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הערות והמלצות
		גלובליזציה; תוצרת ישראלית - כחול לבן			דיון ב/מיון: שמות חוקים המגנים על האדם, על הטבע מיונם ומשמעותם
תמורות והישגים בתחומי חיים שונים מקום המדינה ועד היום הצעה לשעות לימוד: 16 שעות	מבט על משווה – 1948 – 2020: עד היום שינויים בתחומי החיים השונים במהלך שנות המדינה ועד 2020. תמורות בגודל ובהרכב אוכלוסיית המדינה היבטים כמותיים או היבטים היסטוריים: סיפורי - העליות: גל העלייה של שנות ה 50 ; גלי העליות של שנות ה- 90 – רוסיה; אתיופיה וקהילות נוספות; פריסת הישובים מאפייניהם והתפתחותם במרחב המדינה בהתאם לקבוצות האתניות (ערבים ויהודים ועדות דתיות: נוצרים דרוזים מוסלמים);	גלעין ושוליים עליה ריבוי טבעי קבוצות על פי השתייכות דתית (יהודי, מוסלמי, דרוזי, נוצרי)	חילוך מידע - איתור וזיהוי מידע ממפות נושאיות ומקורות ויזואליים שונים (תמונות, עיתונות; תצלומי אוויר) הערכת מידע (קביעת קריטריונים לבחינת מהימנות המידע) – מטקסטים מגוונים; מקורות אחרים (תמונות; מפות; אתרי מידע ברשת) השוואה והסקת מסקנות – בעזרת מקורות מידע	מתן כבוד לקבוצות השונות במרחב המדינה סיעון – לכל אזרח במדינה יש אחריות על התפתחותה של המדינה והחיים בה דיון – הכלים שלי כאזרח ישראלי להתמודד עם האתגרים שהשינויים מציבים בפני (פניה לרשויות; הפגנות; רשתות חברתיות ועוד) דיון – ההתפתחויות והשינויים (מיקום תשתיות; פיתוח תעשיות; שימושי בקרקע; בניה לגבוה וכו') הם נמצאים לעתים במתח ולפעמים	מפגש – בקבוצות שונות בחברה הישראלית מאורחים לשותפים במדינה ניתוח גרפים לצורך זיהוי מגמות מרכזיות בשינויים בגודל האוכלוסייה במדינה דמויות מרכזיות - בחירת דמויות שונות כדי להדגים את תרומתם של האישים לשינויים שעברה המדינה. אתרים ומקומות לפי לוח השנה הישראלי (הר הרצל; נצרת; נביי שועייב; תל – חי) שיח ושיג (דיביט) – דיון פומבי (שימוע; משפט; שיתוף ציבור) על סוגיות פיתוח שבמחלוקת.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הערות והמלצות
			(טקסטים; מפות) כדי לעמוד על שינויים זיהוי רכיבים וקשרים - בין יישובים ותשתיות במרחב ומשמעותם	בהשלמה (משקפים שיקולים תרבותיים – כלכליים - פוליטיים) ויש לקיים עליהם שיח	חידון - זיהוי אתרים ושינויים ייצוג תוצר הלמידה בדרכים מגוונות - מצגת, סרטון, דגם הפקת מידע בעזרת גרפים שונים ונתונים מהלמ"ס המתארים את השינויים בגודל ובהרכב האוכלוסייה
<u>בחירה 3 – 4 נושאים</u>	השינויים במרחב הצלחות ואתגרים כלכליים חברתיים א. תשתיות (בחירה של אחד מהנושאים) (1) תמורות בתשתיות התחבורה ואנרגיה (2) תמורות בתשתיות המים בישראל ב. סביבה וקיימות ג. חקלאות – מהמחרשה לטפטפת; צמצום שטחי חקלאות; יבוא ויצוא של תצורות חקלאית ד. תעשייה ומסחר – מתעשייה עתירת ידיים עובדות לתעשייה עתירת ידע (הייטק); שינויים בפריסת המסחר	כביש 6 (אגרה); המוביל הארצי, התפלה; מי קולחין; גז טבעי, אנרגיה שמש קיימות; מגוון ביולוגי; שטחים פתוחים; טיפול בפסולת; הדברה ביולוגית; חקלאות הידרופונית;		בניית טיעון: יש להעדיף תוצרת כחול לבן על תוצרת מיובאת – שימור מול פיתוח – השלכות הפיתוח על הסביבה	חקר – (למשל בקבוצות בשיטת הגיקסו) – בחינה של סוגיה בהתפתחות המדינה והערכה (הצלחות, התמודדות, אתגרים) שיח ושיג (דיביט) – דיון פומבי (שימוע; משפט; שיתוף ציבור) על סוגיות של פיתוח מול שימור

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפיקוח על הוראת גאוגרפיה – אדם וסביבה
 ומולדת, חברה ואזרחות

רעיונות מרכזיים	מוקדי הוראה וסוגיות מרכזיות	מושגים	מיומנויות ודוגמאות לפיתוח כישורי למידה וחשיבה	דיון בערכים ובסוגיות	הערות והמלצות
	ה. אתרי תיירות: מרחב הפנאי ואתרי מורשת, תרבות וספורט; מוסדות אירוח לסוגיהם השונים ו. שירותים (חינוך, בריאות, חברה ורווחה) ותיירות (מוסדות אירוח לסוגיהם השונים)	תעשייה מסורתית; פארקי תעשייה; מרכזי מסחריים מחוץ לעיר; קניון שמורות טבע וגנים לאומיים; אתרי מורשת; אתרי מורשת עולמית) תעשייה כחול לבן			
התהליכים המתקיימים במדינה היום שפיעו על עתידה של ישראל הצעה לשעות לימוד: 7 שעות	אקטואליה מרחבית וחברתית כמו: שימור מול פיתוח; התחדשות עירונית; שמירה על שטחים פתוחים; משאבים: ים, חופי הים; ים המלח; אתגרים חברתיים: התמודדות עם הגלובליזציה והרגלי צריכה; גלעין ושוליים; נגישות לשירותים; תשתיות תחבורה. אתגרים סביבתיים: אסונות טבע; משבר האקלים; נזקים סביבתיים משמעותיים והתמודדות עמם		חילוך – העקרונות/ הערכים/ מדיניות שהובילו ליצירת התופעה האקטואלית	אחריות לסביבה ולפיתוח מקיים	ניבוי וחיזוי- כיצד יראה היישוב שלי בעוד 50 שנה, לנוכח התהליכים וההחלטות היום-